

Fanø Nordsøbad 125 år. 1892 – 2017

Den 22. juni er det 125 år siden at Fanø Nordsøbad og Kurhotellet blev indviet

Fortalt af Per Hofman Hansen ©. Bragt i Fanø Ugeblad 15. juni 2017.

Tegning til Kurhotellet udført af arkitekterne Janda & Puttfarcken i Hamborg. Over indgangsportalen, der er kronet med en fornem lågpokal og et våbenskjold, står navnet "KURHAUS FANØ". På de to tårne vajer ganske symbolsk både det slesvig-holstenske flag og Dannebrog. Da Kurhotellet stod virkeliggjort, fremstod det lidt tungere og knap så elegant uden den lange lette arkadeveranda. Fra tårnede vajede (naturligvis) to Dannebrogflag!

For 125 år siden om præcis en uge – torsdag den 22. juni 1892 – stod Fanø og det nye Fanø Nordsøbad på den anden ende. Efter ambitiøse og svære tilløb med store investeringer var der lagt op til den helt store festivitas med notabiliteter og andre fine gæster fra nær og fjern. Kun fire år tidligere havde den store verdensudstilling i København været en bragende succes med besøg af et overvældende antal udenlandske gæster. Det havde inspireret til stiftelsen af Danmarks Turistforening, og noget af det første den kastede sig over, var muligheden for at etablere kursteder rundt omkring i Danmark, sådan som man kendte det fra luksuriøse kurbadeanstalter i Tyskland og de fashionable Nordsø-badesteder Ostende i Belgien og Scheveningen i Holland.

Et badeetablissement på Fanø

Et af de første initiativer hertil blev taget på Fanø, da formanden for Danmarks Turistforening F. Raben-Levetzau og den lokale kaptajn Hans Morten Rødgaard i december 1889 udsendte en indbydelse til at tegne aktier i "*Badeetablissementet Fanø Nordsøbad*". Aktietegningen gik imidlertid ikke helt som håbet, og det var først, da den danske Hamborg-skibsreder J.C. Greibe, der stammede fra Nordby, og Rødgaard fik gjort investeringsvillige tyskere interesserede, at der kom skred i tingene. Derefter gik det stærkt. Den 6. juni 1890 kunne Politiken bringe følgende nyt fra Fanø: "*I aftes ankom her til øen de nuværende ejere af badevæsenet herovre: d'hr. bankier Sigmund Weisz og skibsreder J.C. Greibe tilligemed højesteretssagfører Octavius Hansen fra København. Sandsynligvis er det opførelsen af badehotellet ude i klitterne ved selve Vesterhavet og en lettere og billigere forbindelse mellem færgestedet og badestedet, der først vil blive taget bestemmelse om*".

Det store arkitektfirma Janda & Puttfarcken i Hamborg blev sat til at tegne det, der skulle blive Kurhotellet, en pompøs bygning, hvor intet skulle mangle. I august 1891 blev det første spadestik taget, og allerede året efter hen mod pinse stod "Kurhotellet" klar til indvielse.

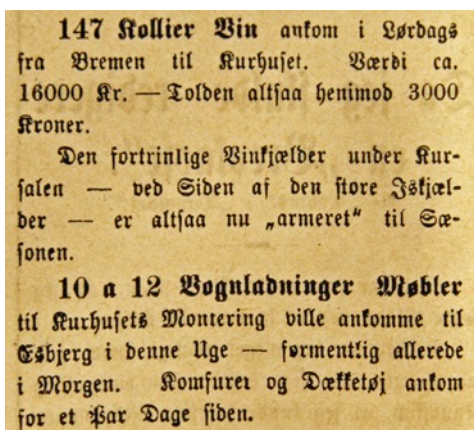
Holger Drachmann som lobbyist

For investorerne var det naturligt af afgørende betydning, at foretagendet fra starten blev en succes. Sigmund Weisz, der var en entreprenant østrigsk rigmand fra Hamborg, så i Holger Drachmann, Danmarks store "Dannerskjald", hurtigt en enestående mulighed for at bane vejen til de bonede gulve i København. I et brev afsendt fra Hamborg til Peter Nansen, der var redaktør ved Politiken, skrev Drachmann: *"Den driftige og i høj grad elskværdige østerrigske banquier vil ligeligt lade danske og nordtyske – og formodentlig kinesere med – skylle støvet af sig på Fanø Nordstrand. Jeg selv har en gammel forkærlighed for stedet – og jeg ønsker foretagendet al mulig fremme. Nu kan du jo se på og tale med manden. Du vil derved bevise mig en tjeneste"*.

Opfordringen bar frugt, for i Esbjerg Avis kunne man den 19. maj 1892 læse: *"Bankier Sigmund Weisz fra Hamborg besøger i dag Fanø – formentlig blandt andet i anledning af den forestående åbningshøjtidelighed i Kurhuset"*. Weisz havde været i København, og med Drachmann og Nansen som "døråbnere" havde han skaffet sig gode forbindelser og inviteret prominente personer og pressen til den forestående indvielse.

Kurhotellet opført i fransk-tysk renæssancestil

I de lokale aviser var der i maj måned adskillige omtaler af den kommende åbning af komplekset Fanø Nordsøbad, herunder beskrivelser af det storslåede kurhotel. En medarbejder fra Ribe Amts-Tidende havde således været på besøg og kunne den 9. maj berette: *"Det er en stor monumental bygning, opført i en slags fransk-tysk renæssance-stil. Der er ikke sparet på cement. Ornamenten og figurer er anbragt rundt om i stor mængde. Balkoner findes der rundt om bygningen og mod vest en stor veranda. Træder man ind i bygningen, passerer man forhal og garderobe, hvorfra jerntrapper med marmortrin fører op til første sal, særskilte læseværelser for herrer og damer, billardværelse, restaurant m. m. Det smukkeste og mest imponerende i Kurhuset er dog den store, mod vest beliggende kursal (spisesal), der går gennem to etager. Bag ved salen er der tvende loger for tilskuere, og i midten plads for 20 musici. Man skal her på én gang kunne bespise 250 mennesker, der under måltiderne kunne nyde udsigten over det majestætiske Vesterhav. At Kurhuset naturligvis er forsynet med elevator, elektrisk ringeapparat, talerør, vandledning m.m., er en selvfølge"*. Fanø Avis fulgte op og kunne fortælle, at *"Musikken ved Kurhuset vil blive besørget af et orkester på 16 mand, med hvilket der er sluttet akkord for hele sæsonen. Efter hvad vi erfarer, er der for den kommende sæson antaget et Haderslev-orkester på 16 mand med direktør Schmidt i spidsen"*.

147 Kollier Vin ankom i Lørdags fra Bremen til Kurhuset. Værdi ca. 16000 Kr. — Tolden altsaa henimod 3000 Kroner.

Den fortrinlige Vinkælder under Kursalen — ved Siden af den store Iskælder — er altsaa nu „armeret“ til Sæsonen.

10 a 12 Vognladninger Møbler til Kurhusets Montering ville ankomme til Esbjerg i denne Uge — formentlig allerede i Morgen. Komfurer og Dækketøj ankom for et Par Dage siden.

Et indtryk af hvad der skulle til for at kunne åbne Kurhotellet på behørig vis illustreres ganske godt af denne notits i Fanø Avis den 30. maj 1892: 147 kolli vin ankom i lørdags fra Bremen. Værdi ca. 16.000 kr. Tolden udgør altså henimod 3.000 kr. Den fortrinlige vinkælder under kursalen, der ligger ved siden af den store iskælder, er altså nu "armeret" til sæsonen. Dertil ankommer formentlig allerede i morgen 10-12 vognladninger møbler til kurhusets montering. Komfurer og dækketøj ankom for et par dage siden.

Gæster fra København og Hamborg

Den store indvielse nærmede sig, og for Weisz var det naturligvis vigtigt, at alt var forberedt til mindste detalje, hvorfor han i god tid inden indvielsen ved selvsyn har villet se, hvordan det gik med forberedelserne. Vigtigt for ham og successen var det naturligvis også, at alle betydende personligheder ville deltage i festlighederne. Derfor skrev han til Peter Nansen, om han kunne regne med hans deltagelse, da han skulle bestille togbilletter. Fra Hamborg skrev Weisz lokkende til Nansen: *"Damerne vil være i selskabskjoler og herrerne i kjole og hvidt. Hovedsagen er, at De kommer til at more Dem."*

22. juni 1892. Indvielsen nærmere sig

Fra Hamborg foregik rejsen med et hurtigt ekstratog, der bestod af salonvogne med 52 gæster, for hvem der serveredes frokost med champagne. Esbjerg Folkeblad skrev: *"Ekstratoget kørte lige ned til havnen, hvor dampbåden – nydelig pyntet med flag og guirlander – lå parat til at føre de fremmede over vandet. I samme øjeblik som passagererne steg ud, intonerede det store musikkorps om bord på færgen – snurrigt nok for øvrigt – med melodien til den bekendte sang: "I alle de riger og lande". Klokken 5 ankom de danske deltagere i to salonvogne og blev modtaget på samme måde – men for musikkens vedkommende med "Kong Christian stod ved højen mast". Blandt de danske gæster var der repræsentanter for Indenrigsministeriet, De danske Statsbaner og pressen, heriblandt også Peter Nansen. Blandt de særligt inviterede gæster var lensgreve F. Raben-Levetzau og Drachmanns ungdomsbekendt og elev, marinemaleren Carl Locher, der var med for at udføre tegninger fra indvielsen til Illustreret Tidende. Lokalt var 25 nordbyboere inviteret til festen, herunder embedsmænd, sognerådsformanden, skibsbygmester Abrahamsen, sparekassedirektøren og højrebladet "Esbjerg Avis" Fanø-redaktør Sørensen, alle med fruer.*

Festlig modtagelse

Blandt Kurhotellets nyeste faciliteter var også eget telegraf- og postkontor, hvorfor Nansen allerede på indvielsesaftenen kunne sende følgende telegram hjem til Politiken: *"I den flagsmykkede havn lå et festligt udstyret dampskib; det førte selskabet over til Fanø, medens et orkester spillede danske nationalmelodier. Fanø i fest. Alle Fanøpiger i deres fineste puds. Ved ankomsten holdt vogne rede til at køre gæsterne op til hotellet. Middagen begyndte først klokken 8 ½ efter umådelig forvirring, da en del af bagagen forsinkedes og damerne ikke kunne komme i toilette (selskabskjoler). Omtrent 150 kuverter. En pragtfuld dinér med 12 retter og ligeså mange vine. Kaptajn Rødgaard bød velkommen. Derefter holdt grev Raben-Levetzau den egentlige festtale. Efter middagen Bal, som sikkert varer til den lyse morgen".*

En overdådig dinér

Efter indvielsen og den store fest bragte Nansen næste dag i Politiken et fyldigere referat, som nok er værd at citere: *"Med drabelig appetit og tørst gik selskabet i gang med den forsvarlige og fortræffelige dinér. Maden var virkelig superb. Det ville være vanskeligt i København at skaffe mere lukullisk (overdådig) bespisning til så mange mennesker. 'Fanø Nordsøbad' har da også som køkkenchef en berømt Hamborger-kok. Hovedtalerne kender Politikens læsere. Mest lykke af de tilfældige talere gjorde Drachmanns galante hyldest til selskabets strålende og elskværdige værtinde, grevinde Raben-Levetzau.*

Der er intet klokkeslæt at notere for festens ophør. For nogle gik natten i ét med morgenen, og om morgenen fortsattes festen med en afskedsfrokost, ved hvilken anstaltens ihærdige orkester med skingrende toner pirrede selv de trætteste nerver til fornyet virksomhed".

Hovedstadens venstreavis Morgenbladet bragte en lignende reportage, men kunne dog tilføje: *"Med et uhyre af en hvid kasket på hovedet sad Holger Drachmann og førte an i én gruppe, lige begejstret over havet derude og Bourgognen på bordet. I en anden gruppe sås marinemaler Carl Locher, der skal tegne til 'Illustreret Tidende'. Rundt om københavnske journalister og kendte ansigter overhovedet fra hovedstaden, overalt i livlig blanding med de fremmede gæster og værter. Disse sommernatstimer ude ved havet var turens bedste udbytte"*.

Musikdirektør, dirigent og komponist Peter N. Schmidt i spidsen for det imponerende Haderslev Musikkorps. En polonaise skrevet til indvielsen og med titlen "Souvenir di Fanö" havde Schmidt gjort noget ganske særligt ud af. I polonaisens triodel havde han nemlig anvendt melodien til Fanøs "nationalsang" "Fanø, o Fanø" fra Henriette Nielsens syngespil "Slægtningene".

Fanø Avis bragte naturligvis også sin reportage og kunne tilføje: *"Ved hver kuvert var lagt en buket af sjældne, levende blomster og et stort udstyret balkort med angivelse af de danse, der ville blive spillet ved ballet. Det indeholdt Polonaise, 1ste Vals, Les Lanciers, Polka, 2den Vals og Galop". Blandt de mange talere var som nævnt Holger Drachmann, der gav "en lovprisning af det 'fredens' etablissement, hvis indvielse her fejredes, et fristed, hvor alle nationer ville mødes i endrægtighed for at tale med 'og om hinanden'. Efter at kaffen var indtagen, spillede det fortrinlige og i dagens anledning betydeligt forstærkede orkester op til dans, og i denne deltog næsten hele selskabet til henimod klokken 3. Særlig Holger Drachmann viste sig her som en øvet og ihærdig danser"*.

I 1893 besøgte Holger Drachmann for fjerde gang Fanø. Her har han tegnet Kurhotellet og det nyopførte Strandhotellet med musikpavillonen liggende foran. Mellem de to hoteller ses varmbadehuset. Original i Fanø Kunstmuseum.

Kurhotellet var blevet indviet med manér. En epoke var begyndt

Året efter opførtes Strandhotellet og i pinsen 1894 kunne det luksuriøse "Hotel Kongen af Danmark" indvies med endnu en storslået fest med fornemme gæster som i 1892, denne gang endda med selveste Georg Brandes. Men mon ikke det er sandsynligt, at Weisz & Co fortrød invitationen af Brandes, da de i Politiken nogle dage efter indvielsen blandt andet kunne læse disse ord om "badeforetagendets" arkitektur: "Hotel Kongen af Danmark minder kun alt for levende om en eller anden tårnbygning på Nørrebro - og rundt om er der små villaer af røde mursten. Alle disse bygninger står ved deres hele stil i en beklagelig strid med den omgivende natur. De er bygget af tyske arkitekter, som disse ville bygge i Berlin eller uden for Berlin, men uden noget hensyn til overensstemmelse med naturen her". Næsten en profetisk opfattelse af en senere tids vurdering af datidens historicistiske arkitektur!

Et rigtigt souvenirpostkort fra Fanø Bad. Romantisk og indbydende ser det unægtelig ud med alle sommerlivets glæder og fristelser: Hotel Nordby, Kurhotellet og Hotel Kongen af Danmark med promenerende sommergæster med parasoller og stranden med badevogne. Alt pynteligt indrammet med muslingeskaller og eksotiske koraller.

Ikke alt gik som planlagt

Men det var nu engang højeste mode. Der var lagt op til et storslået kursted på linie med Europas fornemste steder, men sådan skulle det ikke gå. Svigtende omsætning, galoperende udgifter, konkurer, Sigmund Weisz' selvmord i 1896, nye ejere, op- og nedture, der kom og gik, og tiderne og sommergæsternes feriemål ændrede sig. Mange forsøg på fornyelser blev prøvet, men alt var forgæves. Ét efter ét måtte de smukke, men nedslidte gamle hoteller lade livet til fordel for moderne timeshare-

lejligheder. Om vi skal begræde eller glæde os over, at kurhotellerne aldrig blev de store turistmagneter, som vi i dag kan opleve det på Sild med alt, hvad det indebærer, kan vi hver især have vore meninger om. Men personligt kunne jeg håbe på, at Fanø og Fanø Bad gennem initiativer som Fanø Kommunes og realdanias projekt "*Stedet tæller*" kan inspirere alle til at gøre en indsats for, at Fanø Bad ad åre kunne opnå "*Bygningskultur Danmarks*" pris som "*Danmarks smukkeste Badested*". Det er da værd at stræbe efter!

Dette dokument er en printervenlig tekstversion af hjemmesiden

Fanø Nordsøbads 125 års jubilæum. 1892-2017.

Publiceret 22. juni 2017 på min hjemmeside "Stykke til Fanøs kultur, natur og historie" på adressen

<http://www.aldus.dk/fanoe/fanoebad125aar>

Per Hofman Hansen, Silkeborg. Mail: perhofman-snabel-a-gmail.com